
בירור הלכות הסיבה

בסוגיות שבפרק ערבי פסחים
ובשיטות הראשונים והפוסקים

תשע"ח
בני ברק

beyrur@gmail.com

תוכן הענינים

ג..... חיוב הסיבה

ג..... הסיבה בימינו.....

ה..... אשה.....

ו..... בן אצל אביו.....

ח..... תלמיד אצל רבו.....

יא..... שמש.....

יא..... עני.....

יב..... אבל.....

יב..... עלה בידינו.....

יד..... אימתי צריך להסב

יד..... כזית מצה ואפיקומן.....

יח..... מרור וכורך.....

יט..... ארבע כוסות.....

כ..... קרבן פסח.....

כ..... שאר הסעודה.....

כא..... עלה בידינו.....

כב..... אופן ההסיבה

כב..... סידור השולחן בכלים נאים.....

כג..... שולחן.....

כג..... מושב ההסיבה.....

כד..... צורת ההסיבה.....

כה..... הסיבת שמאל.....

כו..... עלה בידינו.....

חיוב הסיבה

שנינו בריש פרק ערבי פסחים [צט:]: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ופירשו רש"י ורשב"ם עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השולחן זכר לחירות. שבזמן חז"ל היה דרך בני חורין להסב הסיבת שמאל במטה ועל השולחן, ותיקנו חז"ל להסב כך זכר לחירות ישראל ממצרים.

הסיבה בימינו

לרוב הפוסקים חיוב ההסיבה הוא גם בימינו שאין דרך בני חורין להסב.

אך הראב"ן [פסחים קח.] כתב "ואינו יוצא ידי מצה אלא באוכלה בהסיבה על השולחן... והם היו נוהגין לישב על המיטות ולהסב בהיסבת שמאל, אבל אנו שאין אנו רגילים בכך יוצאין אנו כדרך הסיבתנו ואין לנטות ימין ושמאל", והראב"ה [סי' תקכה] כתב "ובזה"ז שאין רגילות בארצינו שיהיו בני חורין מסיבין יושב כדרכו".

נראה מדברי הראב"ן שבימינו אין פטור מחיוב ההסיבה אלא שהחיוב לאכול דרך חירות מתקיים ע"י שיושב כדרכו, וכמו שכתב שאינו יוצא ידי מצה אלא באכילה בהסיבה וע"ז כתב שבימינו "יוצאין אנו כדרך הסיבתנו", והיינו שלא חייבו חכמים להסב דווקא אלא שחייבו לאכול דרך חירות ובימינו כך היא דרך חירות. ואף אם אין ההסיבה פחות נוחה משיבה רגילה כדרכו אעפ"כ אין להסב כיון שאין דרך חירות בכך. ולכן נראה דלדעתו אם אכל כשהוא עומד או שוכב לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור ולאכול כשהוא יושב כדרכו, ואפשר דה"ה נמי אם הסב הסיבת שמאל, דבעינן "כדרך הסיבתנו" דווקא שזו דרך החירות אצלנו, וצ"ע. ומבואר בדבריו שבימינו אף א"צ לישב על המיטה כיון שאין רגילין בכך [ועי' במה שיבואר להלן בדין אופן ההסיבה על המיטה שכפה"נ לכו"ע אין צריך]. ונראה פשוט שלשיטתו צריך לכתחילה לישב ע"י השולחן דווקא כמו שיבואר בדין אופן ההסיבה שהשולחן הוא מעיקר צורת ההסיבה, וה"נ בימינו השולחן הוא צורת הישיבה הרגילה. ועדיין צ"ע.

אבל לשון הראב"ה אינה מכרחת שחיוב ההסיבה מתקיים בימינו בישיבה כדרכו, כי כתב בסתמא "ובזה"ז... יושב כדרכו", ואפשר שלדעתו חייבו חכמים להסב

בירור הלכות הסיבה

בדווקא ובימינו א"א לקיים החיוב ולכן יוכל לישב כדרכו אך יוכל גם להסב או לעמוד [והטור בסימן תעב העתיק את הראבי"ה ש"יושב כדרכו ואין צריך להסב", ומשמע שאם רצה להסב רשאי וכ"כ הב"ח, וכ"כ המהר"ל בגבורות ה' פרק מח שלראבי"ה מסב או יושב כדרכו. ועי' בב"ח בסוף הדיבור במ"ש לגבי אבל והזכיר בתוך לשונו שלראבי"ה ישיבה כדרכו היא בימינו דרך חירות, א"כ סבר שאף שלראבי"ה ישיבה בימינו היא דרך החירות אעפ"כ אם הסב יצא יד"ח וקצת צ"ב. ועי' בברכ"י סי' תעב סק"ד שרצה לומר להיפך ממש"נ, שלראב"ן רשאי להסב ולראבי"ה אינו רשאי, ובאמת התיבות 'ואין צריך להסב' הוא הוספת הטור ובעבורם כתב הב"ח דמשמע שאם רצה להסב רשאי אבל לשון הראבי"ה שכתב בסתמא "יושב כדרכו" אולי משמע יותר כהברכ"י שכך הוא הדין שיהא יושב כדרכו, אך כמש"נ אינו מוכרח דאפשר שכוונתו שיוכל לישב כדרכו אך אם רצה להסב או אף לעמוד וכיו"ב רשאי] וצ"ע. ועוד במחלוקת הפוסקים עם הראב"ן והראבי"ה ראה להלן לגבי פטור אשה מהסיבה.

ומדברי שניהם נראה שפטורין מההסיבה שבזמן הגמ' כל היכא שאין רגילות בכך אף אם אין זה דרך חולי וכיו"ב, ולכן לדעת שניהם בימינו אף אין צריך לישב על המיטה כיון שאין רגילין בכך וכמש"נ שמפורש כן בראב"ן. אמנם נראה שחלוקים הם לענין ישיבה ע"י השולחן, שלהראבי"ה נראה דאף לכתחילה א"צ לישב ע"י השולחן דווקא ודלא כמש"נ בדעת הראב"ן.

ובמהרי"ל [מנהגים דיני הסדר דין כ] כתב "לדידן שבשאר ימות השנה לא נהיגין בהסיבה אין לנו לעשותה בלילי פסח, דמה חירות שייך בזה, אדרבה דומה לחולה". ומפורש שבימינו אין להסב. אך יש להסתפק אם לדעתו רק אין ראוי להסב, ואם הסב עשה שלא כראוי, או"ד אם הסב לא יצא ידי חובתו כמו שנראה שסובר הראב"ן [ואמנם כתב אח"כ במנהגים "וכ"כ אבי העזרי", אך אפשר שהוא על עצם פטור הסיבת שמאל בימינו ולא על הפרטים].

ואפשר דלדעת המהרי"ל רק באופן שדומה לחולה אין להסב, אך אם אין נחשב לא לדרך חירות ולא לדרך חולה צריך להסב. ולכן אפשר דלשיטתו צריך לישב ע"י השולחן דווקא כמ"ש רש"י והרשב"ם במשנה בריש הפרק שכך צורת ההסיבה.

והרמ"א [סי' תעב ס"ז] הביא את דברי האגודה שבדיעבד אם אכל בלא הסיבה א"צ לחזור ולאכול דסמכין על הראבי"ה. אך הסיק למעשה שיחזור ויאכל.

בירור הלכות הסיבה

ובשו"ת מהרש"ל [סי' פח] הביא את דברי הראב"ה [ועיי"ש שהביאו כדברי המהרי"ל שדרך חולי הוא] וכתב "ומ"מ נראה שאין קפידא, שאינה אלא לרמז החירות שהיה בימים ההם", ונראה מדבריו דס"ל כראב"ן וראב"ה שבימינו אין חיוב להסב דרך חירות, אלא שאעפ"כ יש לנו להסב כדי לרמז החירות. וכיון שבהסיבתו מרמז החירות לכן אינו נחשב דרך חולי ושפיר דמי להסב. וכתב שלפיכך אם לא הסב א"צ לחזור ולאכול בהסיבה כיון שאין ההסיבה בימינו אלא רמז לחירות [ועי' במה שכתב אאמו"ר שליט"א בקונטרס 'דרך ישרה' - מטה כבודה וכלולה' בגדר ההסיבה אם היא דרך חירות או זכר לחירות].

אשה

איתא בגמ' אשה [לגירסתנו: אצל בעלה] לא בעיא הסיבה, ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה. ופירש הרשב"ם שאשה א"צ הסיבה כיון שכפופה לבעלה, והביא בשם השאילתות טעם אחר משום דלאו דרכייהו דנשי למיזגא. ונפק"מ בפנויה, שלהרשב"ם צריכה להסב ולהשאילתות אינה צריכה, כ"כ הרא"ש.

גירסתנו בגמ' אשה אצל בעלה, אבל ברוב הראשונים לא נזכרו תיבות אלו וסתמו שאשה א"צ הסיבה ואף שלא בפני בעלה, ואף הרשב"ם שפירש הטעם כיון שכפופה לבעלה לא גרס בהדיא בפני בעלה, וכן סתם השו"ע סי' תעב ס"ד. אמנם המאירי כתב שאשה שלא בפני בעלה יראה שצריכה הסיבה, וכן בארחות חיים [הל' ליל פסח אות ג] נקט אשה אצל בעלה דווקא, ובביאור הגר"א [סק"ו] כתב ע"ד השו"ע שאשה א"צ הסיבה "כטעמא דהשאילתות וכן הרי"ף ל"ג אצל בעלה", ומשמע קצת שלהרשב"ם יש לגרוס אצל בעלה ועכ"פ לפי טעמו כן הדין שרק בפני בעלה אינה צריכה הסיבה כיון שכפופה לו אבל שלא בפניו צריכה הסיבה. ובירושלמי [ה"א] בעא ר' יוסי אם אשה בפני בעלה צריכה הסיבה ומשמע דשלא בפני בעלה פשיטא ליה שצריכה ודלא כהבבלי.

בדעת הרשב"ם אפשר לפרש בפשיטות שאשה נשואה כיון שכפופה לבעלה אין דרכה להסב ואשה פנויה דרכה להסב, ולכך הנשואה פטורה והפנויה חייבת, וכן אשה חשובה דרכה להסב ולכן חייבת בהסיבה. ולפי"ז מחלוקת הרשב"ם והשאילתות היא אם פנויה דרכה להסב [ואולי אפשר באופן אחר, שכל הנשים אין דרכן להסב ואעפ"כ חייבו אותן בהסיבה מלבד את הכפופות לבעליהן, שאף אם אין ההסיבה דרך חירות יש בה זכר לחירות וכמ"ש המהרש"ל שהובא למעלה, או כמו שכתב בספר אמרכל בהל' פסח שאחר שהביא דברי הראב"ה ועוד מהראשונים

בירור הלכות הסיבה

שבימינו אין דרך חירות בהסיבה כתב "ומיהו מצאתי כיון שאנו רגילין בלא הסיבה כל ימות השנה עתה דרך חירות בכך" וי"ל דה"ה אשה שאין דרכה בהסיבה כל השנה הרי בפסח הויא דרך חירות טפי. ואשה חשובה אפשר דדרכה להסב ואפשר דאף שאין דרכה להסב חייבוה בהסיבה. ולפי"ז מחלוקת הרשב"ם והשאלות במי שאין דרכו להסב אם חייבוהו חז"ל בהסיבה].

ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים עם הראב"ן והראב"ה בימינו שאין דרך בני חורין להסב אם חייבים אנו להסב, ואכן הגר"א והפר"ח [סעיף ד] הביאו סעד לדעת הראב"ה שבימינו א"צ להסב כיון שאין דרכנו בכך מאשה שפירש השאלות שפטורה מהסיבה כיון שאין דרכה בכך, וכמש"נ אפשר דאף להרשב"ם אשה נשואה פטורה כיון שאין דרכה בכך אלא שפנויה דרכה בכך. אך הפוסקים דפליגי על הראב"ן והראב"ה יסברו שאחר שתקנו חז"ל לאנשים להסב לא בטל החיוב אף אם בטל הטעם שאין דרך חירות בכך וא"כ אין ראיה לא מהרשב"ם ולא מהשאלות [ולהפירוש השני שפירשנו בדעת הרשב"ם שחייבו את הפנויות להסב אף שאין דרכן בכך א"ש ביותר דה"ה בימינו שאין דרכנו להסב שאעפ"כ חייבו חכמים להסב. ומ"מ מסתבר שאם היתה הסיבת האשה נחשבת דרך חולי לא היו חז"ל מחייבים אותה להסב, ולכן נראה שהמהרי"ל שכתב שאנו פטורים מהסיבה כיון שבימינו נחשב דרך חולי א"ש הן להשאלות והן להרשב"ם לשני הפירושים בדעתו. אלא שהפוסקים דפליגי ס"ל שאין זה דרך חולי כל כך, או שאף אם הוא דרך חולי מ"מ תיקון חז"ל להסב שייך אף אם טעמו בטל אף כשהוא דרך חולי].

ולמש"נ שלהראב"ן אין בימינו פטור מהסיבה אלא שחיוב אכילה דרך חירות מתקיים ע"י שיושב כדרכו פשוט דה"ה אשה שחייבת לישב כדרכה, ואם עמדה או שכבה לא יצאה ידי חובתה ואפשר דאף אם אכלה בהסיבה לא יצאה יד"ח כיון שאין דרכה בכך, ולמש"נ שלהראב"ה בימינו פטורים לגמרי מהסיבה ה"ה אשה שפטורה לגמרי ורשאית לאכול בכל אופן שהוא [ועדיין צ"ע בזה כי צ"ע בדעתו בימינו, ועי' למעלה שהברכ"י כתב שלדעת הראב"ה ישיבה כדרכו מעכבת].

הרמ"א [סעיף ד] הביא מהמרדכי ורבינו ירוחם שנשים שלנו חשובות וצריכות הסיבה, וכתב הרמ"א שאעפ"כ לא נהגו להסב כיון שסמכו על הראב"ה שבימינו א"צ להסב כלל.

בן אצל אביו

שנינו בגמ' בן אצל אביו בעי הסיבה.

בירור הלכות הסיבה

ובטעם הדבר כתבו השאילתות [שאילתא עז, ולהלן לגבי תלמיד אצל רבו יבואר שאף בדעת הרמב"ם נראה כן] והמאירי ורבינו מנוח פ"ז מחמץ ומצה ה"ח ועוד מהראשונים כיון שהאב מוחל לבנו ואינו מקפיד, הרי דס"ל שמצות מורא אב דוחה את מצות הסיבה [ועי' בשאילתות שפירש שספק הגמ' לאחמ"כ בתלמיד אצל רבו הוא הי עדיפא מצות מורא רבו או מצות הסיבה] ורק כיון שאינו מקפיד יכול הבן להסב. ואפשר שכיון שאין האב מקפיד על בנו לכן דרך הבן להסב בפניו ולכן מלבד שהוא מותר בהסיבה עוד הוא מחויב בכך [ואפשר באופ"א דבאמת אין דרכו להסב ואעפ"כ חייבוהו להסב ולא נמנעו מכך מפני כבוד האב כיון שמוחל לבנו, ואף שלהשאילתות לא חייבו אשה בהסיבה כיון שאין דרכה בכך, אפשר דשאני אשה שאין דרכה בהסיבה כלל משא"כ בן שרק בפני אביו אין דרכו להסב ולכן חייבוהו להסב כיון שאין אביו מקפיד, אך חילוק זה שייך רק להשאילתות שאשה בכל גוונא א"צ הסיבה אך לא להמאירי שכתב שרק בפני בעלה פטורה מהסיבה, ובהיות שכתב כאן כהשאילתות בטעם פטור בן אצל אביו צ"ל בדעתו כהאופן הראשון].

ולדעת השאילתות [דכוותיה פסקו הפוסקים] אם אין האב מוחל לבנו נסתפק בחק יעקב [סק"ט] אם מותר להסב או"ד בטלה דעתו אצל כל אדם, ובערוך השולחן [ס"ז] כתב שאם יודע שאביו מקפיד אינו מיסב וכ"כ הפמ"ג משב"ז סק"ד.

והרשב"ם כתב הטעם דבן אצל אביו בעי הסיבה כיון שאינו כפוף לו כל כך, ויש לפרש שזהו טעם שכיון שכך דרכו להסב בפני אביו, או באופ"א שבאמת אין דרכו להסב אך בפסח חייבוהו להסב כמו שלהרשב"ם חייבו אשה פנויה [כמש"נ למעלה שאפשר שחייבוהו אף שאין דרכה להסב], ולא דמי לאשה נשואה שלא חייבוהו להסב כיון שכפופה לבעלה כמ"ש שם הרשב"ם דהבן אינו כפוף כל כך לאביו, ומ"ש הרשב"ם הוא טעם לחילוק בין אשה לבין אצל אביו.

ונראה שלהרשב"ם אין הנידון 'להתיר' הסיבת בן בפני אביו [כהשאילתות ושא"ר שצ"ל שהאב מוחל לבנו] אלא שאין מצות מורא אב דוחה את מצות הסיבה, על דרך מה שפסק הרמב"ם פ"ו מהל' ממרים הי"ב והשו"ע יו"ד סי' רמ סט"ו שאפילו אמר לו אביו לעבור על מצוה דרבנן אינו שומע לו, וכמו שיבואר שמוכח כן בדרישה סי' תעב סק"ו ושאפשר שאף דעת התוס' כן. אלא שאם אין דרך בן להסב בפני אביו לא רמיא עליה חיוב הסיבה כלל ואז הדר דינא שאסור לו להסב מפני

בירור הלכות הסיבה

מורא אביו וכמו שיבואר להלן לגבי תלמיד אצל רבו, ולכך כתב דבן בפני אביו לא הוי כפוף כל כך ודרכו להסב בפניו ולכן חייב בהסיבה.

ואף להראב"ן והראבי"ה צ"ל בפשיטות שדרך בן להסב אצל אביו ובלאו הכי אין מחייבין אותו בהסיבה כמו שבימינו אין מחייבין [ולפמש"נ בדעת השאילתות דיש לחלק בין אשה שאין דרכה בהסיבה כלל לבן שרק בפני אביו אין דרכו להסב אפשר דאף להראב"ן והראבי"ה אין דרך בן להסב בפני אביו ואעפ"כ חייבוהו כיון שכשאינו בפני אביו דרכו להסב משא"כ בימינו שאין דרך בהסיבה כלל אין מחייבין להסב, וצ"ע].

וראה להלן לגבי אביו שהוא רבו אם צריך להסב בפניו.

תלמיד אצל רבו

שנינו בגמ' אבעיא להו תלמיד אצל רבו מאי, ת"ש דאמר אביי כי הוינן בי מר הוה זגינן אבירכי דהדדי, כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים.

וכתב הרא"ש דה"ה בפני רבו שאינו מובהק, וכתב בתרומת הדשן ח"א סי' קלח דה"ה בפני ת"ח מופלג בדורו שאין מסבין בפניו שהרי מקור הא דמורא רבך כמורא שמים הוא בדרשת "את ה' אלקיך תירא - לרבות ת"ח" כמ"ש הרשב"ם וא"כ ה"ה ת"ח מופלג בדורו, וכן פסק השו"ע [ס"ה]. וכתב הרמ"א דדווקא כשיושב עם רבו בשולחן אחד א"צ להסב אבל בשולחן אחר צריך להסב [ומאידך בזמן הגמ' היו אוכלין כל אחד על שולחן אחר ואעפ"כ שנינו דתלמיד בפני רבו א"צ הסיבה, וכתב אאמו"ר שליט"א בקונטרס 'דרך ישרה - מטה כבודה וכלולה' דצ"ל שבזמנא היה הדבר נחשב כשולחן אחד כיון שהיה הרגילות בכך אך בזמננו שכולם אוכלים על שולחן אחד האוכל בשולחן נפרד נחשב כאוכל בסעודה אחרת וצריך להסב]. ומסקנת הגמ' דתלמיד אומנות כשוליא דנגרי צריך להסב.

בטעם פטור תלמיד אצל רבו נראה שנחלקו הראשונים. השאילתות [שם] פירש את האבעיא בגמ' "הסיבה מצוה ויקרא דרביה מצוה הי מינייהו עדיפא", ומסקנת הגמ' דמצות יקרא דרביה עדיפא וכדברי רב יוסף דמורא רבך כמורא שמים ולכן תלמיד בפני רבו אסור בהסיבה [ולהלן יבואר שאף דעת הרמב"ם כן].

אך בדעת הרשב"ם נתבאר למעלה שאין מצות הסיבה נדחית מפני מצות מורא אביו, ופשוט דה"ה למורא רבו. וצ"ל על פי דרכו כמו שנראה בדרישה [סק"ו]

בירור הלכות הסיבה

דטעם הפטור הוא כיון שאין דרך תלמיד להסב בפני רבו ולכן אינו מחויב בהסיבה, וכיון שאינו מחויב בהסיבה הדרא מצות מורא רבו והרי הוא אף אסור בהסיבה, וזהו ביאור לשון רב יוסף "לא צריכתו" וכיון שכך הדר דינא ד"מורא רבך כמורא שמים" [ואף אם חייבו אף את מי שאין דרכו בהסיבה מ"מ במקום מצות מורא רבו לא חייבוהו, וביחוד לפי מה שנראה במהרש"ל שהובא למעלה בדין הסיבה בימינו שמי שאין דרכו בהסיבה אינו מחויב אלא משום זכר לחירות]. וראה להלן שאפשר שאף דעת התוספות כן.

וטעם חיוב הסיבה בשוליא דנגרי כמבואר בגמ' יהיה תלוי במחלוקת הראשונים, שלהשאלות הוא בפשיטות כיון שאין מצות מורא ברבו המלמדו אומנות, ולהרשב"ם צ"ל שדרך להסב בפני רבו המלמדו אומנות.

כתב הרמב"ם פ"ז ה"ח שתלמיד בפני רבו אינו מיסב אא"כ נתן לו רבו רשות וכ"פ בשו"ע [ס"ה]. וכתב הב"י שמקורו מרבה שהיו אב"י והתלמידים מסבין בפניו, ועל כרחך שנתן להם רשות. ופשוט [וכ"כ רבינו מנוח] דהרשות מהניא רק לרב יוסף דס"ל בקידושין [לב]. דרב שמחל על כבודו כבודו מחול, וכוותיה פסק הרמב"ם פ"ה מהל' ת"ת הי"ב והשו"ע יו"ד סי' רמב סל"ב, ולרוב הפוסקים אין חילוק בין כבוד למורא עי' ברכ"י יו"ד סי' רמ סקי"ג לגבי מורא אביו, אבל לרב חסדא דס"ל שם בקידושין שאין כבודו מחול לא תועיל נתינת רשות.

והפר"ח נסתפק אם נתן לו רבו רשות אם מחויב בהסיבה או שיכול לומר שחפץ לקבל על עצמו מורא רבו, וכתב שמבן אצל אביו שמחויב בהסיבה מוכח שכשהאב מוחל לבנו [כמ"ש שם השאלות והמאירי ורבינו מנוח] מחויב בהסיבה וה"ה לתלמיד אצל רבו. וכ"כ הגר"ז סעיף יא וכן פסק המ"ב סקט"ז. אבל הב"ח ד"ה ומ"ש רבינו בתלמיד וכו' כתב בפירושו השני שיכול התלמיד לומר שאינו רוצה להסב מחמת מורא רבו, וכן פסק הערוה"ש [ס"ז], ולכאורה קשה מאי שנא מבן אצל אביו שחייב בהסיבה ולא מצינו שיכול לומר שירא הוא מאביו, ואפשר שכיון שבד"כ אב מוחל לבנו לכן אין דרך מצות מורא אב להתקיים ע"י שלא יסב בפניו ולא כל כמיניה לדחות מצות הסיבה בעבור זה [וכהשאלות שהנידון איזו מצוה עדיפה], משא"כ תלמיד שבד"כ אין רבו מוחל לו הרי דרך קיום מצות מורא רבו הוא ע"י שאינו מיסב בפניו ולכך אף אם רבו מוחל לו יכול לומר שחפץ לקיים מצות מורא רבו.

בירור הלכות הסיבה

ונראה פשוט דנתינת רשות מהניא לדעת הרמב"ם כיון דס"ל כהשאלות שהנידון בפטור תלמיד הוא מצד מצות מורא רבו, ולכך מהניא נתינת רשות, ולכן כל זה רק לדעת הרמב"ם והשאלות [וכן המאירי ורבינו מנוח שפירשו כוותיה לגבי בן אצל אביו שצריך הסיבה כיון שהאב מוחל לבנו], אבל להרשב"ם [וכמו שיבואר שאפשר שאף לדעת התוס'] שאין דרך תלמיד להסב בפני רבו לא תועיל נתינת רשות דסו"ס אין הוא מחויב בהסיבה כלל, אלא שאם נתן לו רבו רשות והסב לא עבר על שום איסור אבל לא רמיא עליה חיוב הסיבה כלל.

בדברי הרמב"ם מוכח שאף רבה סובר כרב יוסף שתלמיד בפני רבו אינו מיסב אלא שנתן לתלמידיו רשות להסב בפניו. אבל ההגמ"י פ"ז ה"ח כתב בשם רבינו שמחה דרבה פליג על רב יוסף והלכה כוותיה. וצ"ל לשיטתו שלדעת רבה אין מצות מורא רבו דוחה מצות הסיבה [כמש"נ בדעת הרשב"ם] ודרך תלמיד להסב בפני רבו ולכך מחויב בהסיבה [או שאף אם אין דרך תלמיד להסב בפני רבו אפ"ה חייבוהו כמש"נ למעלה שאפשר לבאר כן בדעת הרשב"ם].

בפני אביו שהוא רבו, התוס' ד"ה בפני רבו צידדו דא"צ הסיבה כיון דלא גרע מרבו אחר, ודחו דסתם בן אביו מלמדו תורה ואפ"ה שנינו שכן אצל אביו בעי הסיבה ומוכח שצריך להסב בפניו, וכן פסק השו"ע [ס"ה]. ומה שצידדו דלא גרע מרבו אחר קצת צ"ב דאם ס"ל כהשאלות ושאר שכן מיסב בפני אביו כיון שמוחל לו א"כ תועיל המחילה גם למצות מורא רבו, וקצת דחוק לומר שאביו שהוא רבו אינו מוחל לו [וגם לשון התוס' דחוקה קצת, שלפ"ז אין הענין דלא גרע מרבו אחר אלא שאין ההיתר דמחילה]. ואולי דעת התוס' כמש"נ בדעת הרשב"ם שאין מצות מורא דוחה את מצות הסיבה, וטעם פטור תלמיד אצל רבו הוא כיון שאין דרך תלמיד להסב בפני רבו ולכך אינו מחויב בהסיבה וכיון שאינו מחויב בהסיבה הדרא מצות מורא רבו והרי הוא אף אסור בהסיבה. וזהו שצידדו דאביו שהוא רבו לא גרע מרבו אחר שאין דרך להסב בפניו וא"כ פטור ואף אסור בהסיבה, והוכיחו מהגמרא שדרך להסב בפניו.

ולהשאלות ודעימיה טעם חיוב הסיבה בפני אביו שהוא רבו [כמו שהוכיחו התוס' מהגמרא] הוא בפשיטות כיון שאף הוא מוחל לו וכמ"ש המג"א סק"ו בשם האבודרהם.

שמש

הגמ' הוכיחה ששמש צריך להסב מהברייתא דאמר רבי יהושע בן לוי השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא, וש"מ שאם אכל כשאינו מיסב לא יצא.

ובחייב השמש והקמ"ל בברייתא נחלקו הפוסקים. המהר"ל [גבורות ה' פרק מח, והביאו הב"ח] כתב דכל אדם צריך לכתחילה להסב בכל המצות שאוכל בליל פסח שכולן חלק מקיום מצות אכילת מצה, ושמש פטור מזה וסגי ליה בכזית מצה שיוצא בו יד"ח כיון שהוא טרוד לשמש בסעודה, ונראה פשוט דלדעתו צריך השמש להסב גם באפיקומן [להשיטות דס"ל הכי וכותייהו פסק השו"ע] ובארבע כוסות.

והאליה רבה [סקי"א] כתב דקמ"ל הברייתא ששמש צריך להסב רק בכזית מצה ולא באפיקומן [אף להשיטות שצריך להסב בו כמו שיבואר במקומו] ולא בארבע כוסות. וכ"ש שפטור מלהסב בשאר הסעודה. והוא חידוש גדול כמו שתמהו עליו בפמ"ג משב"ז סק"ו ובשעה"צ סקל"ה, אבל לכאורה כך מוכח בלשון הברייתא שלא חייבה שמש בהסיבה אלא בכזית מצה. ובדעת שאר הפוסקים צ"ל בפשיטות דלא קמיירי הברייתא אלא במצה ובפרט להמהר"ל והב"ח דקמ"ל לאפוקי שאר אכילות המצה שבאותו לילה שכל אדם מחויב להסב אף בהן.

והפמ"ג [שם] והחק יעקב [סקט"ז] כתבו דשמש פטור מהחייב לכתחילה להסב כל הסעודה כמ"ש הרמ"א [ס"ז], וכן מוכח מדברי הגר"א שהוכיח כדעת הרמ"א שהסיבה בכל הסעודה הוא חיוב לכתחילה מהברייתא דשמש דמשמע ששאר כל אדם צריך להסב בכל הסעודה.

והט"ז סק"ו כתב שאין שום חילוק בין שמש לבין כל אדם אלא דקמ"ל הברייתא הא גופא ששמש חייב בהסיבה, וכדי שלא יקשה איך יוכל להסב בעודו טרוד במלאכתו לשמש בסעודה כתבה הברייתא שעיקר החיוב הוא בכזית מצה וזה ודאי יוכל לקיים. ונראה פשוט שכוונתו גם לאפיקומן [להשיטות שצריך להסב בו כמו שנפסק בשו"ע] וארבע כוסות והברייתא דוגמא בעלמא נקטה, ואם ביכולתו צריך הוא להסב לכתחילה בכל הסעודה ככל אדם.

עני

שנינו במשנה בריש פרקין [צט:]: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ופירשו התוס' דס"ד שאין הסיבת העני חשובה הסיבה כיון שאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות קמ"ל מתני' שאף זו דרך חירות. ובתוס' שבמרדכי כתב דקמ"ל שאף

בירור הלכות הסיבה

שאינו לו כרים וכסתות להסב מ"מ יסב על הספסל, והפמ"ג [א"א סק"ג] כתב שאף אם אין לו ספסל צריך להסב הסיבת שמאל על הקרקע וכן פסק המ"ב סק"ח. והריטב"א כתב בשם תוס' דקמ"ל שאפילו עני שאינו רגיל בהסיבה כל השנה וס"ד דאצלו לא הויא ההסיבה דרך חירות ופטור קמ"ל שחייב בהסיבה, וטעם הדבר פשוט כיון שמה שאין העני רגיל כל השנה להסב הוא מפני עניותו ופחיתותו משא"כ שאר בני אדם שהם בני חורין שדרכם להסב ובפסח חייבוהו חכמים לנהוג כבן חורין, ולכן אין להוכיח מכאן כדעת הפוסקים שאף בימינו שאין דרך להסב צריך להסב ודלא כהראב"ן והראב"י, דשאני הסיבה בימינו שאף בני אדם שאינם עניים אין דרכם להסב ואין דרך בני חורין בהסיבה כלל ולכן אפשר שאין זו דרך חירות.

אבל

כתב הב"ח שכיון שאנו סומכים על הראב"י אבל תוך י"ב חודש אינו מיסב, וכתב המג"א [סק"ה] דה"ה תוך שלושים יום על שאר קרובים אא"כ נהג קודם הפסח שאז הפסיק הרגל את אבלותו, והפמ"ג כתב דהיינו דווקא הסיבה על מטה כבודה וכלולה אבל הסיבת שמאל מיסב, וכן פסק המ"ב סק"ג. אמנם פשוט שלדעת השו"ע דלא סמכינן על הראב"י אף בדיעבד אבל חייב בהסיבה, וכ"כ בחק יעקב סק"ה אף בדעת הרמ"א שאבל אחר שבעה מיסב.

עלה בידינו

חייבו חכמים להסב בליל פסח דרך חירות [ולקמן יבואר אימתי צריך להסב].

לרוב הפוסקים חיוב ההסיבה הוא אף בימינו שאין דרך בני חורין להסב, ולהראב"ן והראב"י והמהרי"ל בימינו א"צ להסב הסיבת שמאל. ואפשר שלהראב"ן צריך דווקא לישב כדרכו ואם עמד או שכב לא יצא ידי חובתו, וצ"ע אם הסב אם יצא ידי חובתו, וכן צ"ע אם ישב על המיטה כשאין דרכו בכך אם יצא ידי חובתו, וכן להראב"ן צריך לכתחילה לישב ע"י השולחן דווקא. ואפשר שלהראב"י אין חיוב לישב כדרכו דווקא ואם עמד או שכב וק"ו אם היסב יצא ידי חובתו וכן א"צ לישב ע"י השולחן דווקא וצ"ע. ונראה שלהמהרי"ל אין להסב וצ"ע אם היסב אם יצא ידי חובתו וכן צ"ע אם צריך לישב ע"י השולחן דווקא. ולהמהרש"ל יש להסב בימינו משום זכר לחירות ואם לא היסב א"צ לחזור ולאכול בהסיבה. והרמ"א פסק שבדיעבד אפשר לסמוך על הראב"י אך הסיק שיחזור ויאכל בהסיבה.

בירור הלכות הסיבה

אשה בפני בעלה אינה צריכה להסב [ואפשר שלהראב"ן חייבת לישב כדרכה ואם עמדה או שכבה לא יצאה יד"ח וצ"ע אם אכלה בהסיבה, ואפשר שלהראב"ה א"צ לישב כדרכה דווקא וצ"ע], ואשה חשובה צריכה להסב. אשה נשואה שלא בפני בעלה, להמאירי והארח"ח ואפשר שאף להרשב"ם צריכה להסב וכן משמעות הירושלמי, ולרוב הראשונים והפוסקים אינה צריכה להסב. פנויה, להשאלות אינה צריכה להסב ולהרשב"ם צריכה להסב.

בן אצל אביו צריך להסב, ואם אביו מקפיד על כך אינו מיסב.

תלמיד אצל רבו, להגמ"י בשם רבינו שמחה לדעת רבה צריך להסב ולרב יוסף ולשאר הראשונים אף לדעת רבה אינו מיסב, ואף רבו שאינו מובהק, וכן בפני ת"ח מופלג בדורו אינו מיסב. נתן לו רבו רשות, לרב חסדא אין כבודו מחול ואינו מיסב ולרב יוסף דכוותיה הלכתא להרשב"ם א"צ להסב ולהרמב"ם צריך להסב, ובדעת הרמב"ם אם רוצה לקבל עליו מורא רבו להב"ח והערוה"ש אינו צריך להסב ולהפר"ח והגר"ז חייב להסב וכן פסק המ"ב. ישב עם רבו או הת"ח המופלג בדורו אך על שולחן אחר, בזמנם שהיו אוכלין כ"א על שולחן אחר אינו מיסב ובזמננו שאנו רגילין לאכול על שולחן אחד צריך להסב. אביו והוא רבו צריך להסב בפניו. בפני רבו המלמדו אומנות צריך להסב.

שמש, לרוב הפוסקים צריך להסב בכזית מצה ובאפיקומן ובארבע כוסות ופטור מהסיבה בשאר הסעודה, ולהט"ז מחויב בהסיבה ככל אדם אלא שאם טרוד לשמש בסעודה חייב רק בכזית מצה ובאפיקומן ובארבע כוסות, ולהא"ר צריך להסב בכזית מצה ופטור מלהסב באפיקומן ובארבע כוסות.

עני חייב להסב ואפילו אין לו אלא ספסל להסב עליו, ואפילו אין לו ספסל צריך להסב על הקרקע.

אבל תוך י"ב חודש ותוך שלושים יום על שאר הקרובים, להשו"ע צריך להסב, ובדעת הרמ"א להחק יעקב אחר שבעה צריך להסב ולהב"ח והמג"א אינו צריך להסב ופירש הפמ"ג שבהסיבת שמאל חייב אך פטור מלהסב על מטה מכובדת וכן פסק המ"ב.

אימתי צריך להסב

כזית מצה ואפיקומן

שנינו [קח.] מצה צריך הסיבה. וכתב הרא"ש [סי' כ] שאם לא הסב יחזור ויאכל בהסיבה, וכן פסק השו"ע סי' תעב ס"ז.

ופירשו תוס' והרא"ש שהמצה הצריכה הסיבה היא בכזית ראשון ובאפיקומן. וכ"כ בהגהות מיימוניות פ"ז מחמץ ומצה ה"ח שמצא כתוב, והביא דהטעם "דתרוייהו לשם מצוה אוכל". וכ"כ בשבלי הלקט [סי' ריח ד"ה זכר למקדש כהלל] לגבי מצת אפיקומן "ואוכלין אותה בהסיבה שהרי היא במקום הפסח והפסח לשם חירות".

והרמב"ם פ"ז ה"ח כתב "ואימתי צריכין הסיבה, בשעת אכילת כזית מצה", ומשמע לפו"ר שדווקא בכזית ראשון צריך הסיבה ולא באפיקומן, וכן הבין בדעתו הפרי חדש ריש סי' תעז. והרשב"ם כתב כעין לשון הרמב"ם "מצה צריך הסיבה – כשאוכל מצה של מצוה לילה הראשון", ולפו"ר אף לדעתו כן.

והנה נחלקו הראשונים לקמן [קיט:]: גבי הא דאין מפטירין אחר המצה אפיקומן, שרש"י והרשב"ם כתבו שעיקר המצה שמקיימים בה מצות אכילת מצה היא כזית של אפיקומן, כמו שבזמן הבית היתה עיקר המצוה באכילתה ביחד עם אכילת הפסח בסוף הסעודה. אך הרא"ש כתב דעיקר המצוה הוא בכזית ראשון, והתוס' [קכ.] צידדו זה ולא הכריעו.

וכמש"נ אף הרא"ש הסובר שאין האפיקומן עיקר מצות אכילת מצה אפ"ה פסק דצריך להסב גם באפיקומן. והטעם כתב בביאור הגר"א [סי' תעז] כיון שבזמן הבית היתה מצת האפיקומן עיקר המצוה, וכן יסברו התוס' שפסקו ג"כ שמסבין באפיקומן על הצד שצידדו כהרא"ש שאינו עיקר מצות אכילת מצה. ופשטות דברי הרא"ש [סי' כ] משמע שאף הסיבה באפיקומן מעכבת, ויל"ע להשבלי הלקט שהסיבה באפיקומן היא כיון שהוא במקום הפסח אם לא הסב אם יחזור ויאכל.

אך בדעת הרשב"ם הסובר בסוף מכילתין שהאפיקומן הוא עיקר המצוה יל"ע, דלכאורה צריך לבאר לפי שיטתו שצריך להסב באפיקומן ועל זה גופא כוונתו "מצה של מצוה" דהיינו כזית אפיקומן שבו מקיים את עיקר המצוה, אך קצת תמוה לומר שלדעתו א"צ הסיבה בכזית ראשון שעליו מברך על אכילת מצה ומצד צורת הסעודה היא היא המצה העיקרית. ואפשר שכוונתו לכזית ראשון שהוא נחשב מצה

בירור הלכות הסיבה

של מצוה מצד צורת הסעודה. ואולי כוונתו הן לכזית ראשון שעליו מברך על אכילת מצה והן לכזית דאפיקומן שהוא עיקר המצוה. ועי' בשעה"צ סי' תעז סק"ד שלרש"י והרשב"ם ודאי ההסיבה באפיקומן מעכבת.

ובסוף העמוד בברייתא דהשמש שאכל כזית מצה שהוא מיסב כתב הרשב"ם דלא גרסינן "באחרונה". ולכאורה אם לדעתו חיוב ההסיבה הוא בעיקר באפיקומן שהוא עיקר קיום מצות אכילת מצה היה מן הראוי לגרוס 'באחרונה', דהיינו כזית אחרון שהוא אפיקומן [אך אפשר דלא מסברא מחק גירסא זו, ועדיין יפרש שהכזית הסתום בברייתא הוא האפיקומן שהוא עיקר כזית מצה של מצוה].

ואפשר דס"ל להרשב"ם שמצות ההסיבה אינה בשעת קיום מצות אכילת מצה אלא בשעת הסעודה [וכמו שנראה מדברי התוס' ד"ה מאי דהוה הוה שכתבו שבמצוה צריך להסב יותר מבכוסות כיון שהיא עיקר הסעודה יותר מהם. והאריך ביסוד זה אאמו"ר שליט"א ב'דרך ישרה' בדעת הרמב"ם כמו שיבואר להלן], כי ההסיבה היא ענין חירות וגם סעודה היא ענין חירות ורוחב לב, אלא שלעולם כזית ראשון נחשב עיקר הסעודה שהוא תחילת אכילת המצה [וכל בר נש מרגיש בנפשו שכזית ראשון נחשב אצלו עיקרי בסעודה יותר מאפיקומן]. [ואולי אפשר ליישב בזה מ"ש הרשב"ם "כשאוכל מצה של מצוה לילה הראשון כבני חורין שהוא זכר לגאולה", ו'כבני חורין' לכאורה לא קאי על ההסיבה אלא על אכילת המצה כמ"ש 'שהוא זכר לגאולה', וקצת יש להעיר שהרי המצה היא לחם עוני ואכילתה אינה בעצמה דרך חירות אלא שהיא זכר לחירות וכדברי הפר"ח [סי' תעה ס"א ד"ה ומ"ש ויאכלנו] שובאו להלן לגבי הסיבה באכילת מרור, ודוק שם היטב בלשונו שחילק בין דרך חירות לבין זכר לחירות ומבואר בדבריו שהמצה אינה דרך חירות אלא שהיא זכר לחירות, וכן מדויק בלשון תוס' ד"ה מאי דהוה הוה בתירוק השלישי, וגם הרשב"ם עצמו כתב 'שהוא זכר לגאולה' אך לכאור' 'כבני חורין' אינו מדויק. ואולי התיבות כבני חורין קאי על ההסיבה וכוונתו שמיסב כבני חורין כיון שהמצה היא זכר לגאולה, וכמשמעות הפר"ח שכיון שהמצה היא זכר לחירות תקנו חז"ל לאכלה דרך חירות. ולפמש"נ אפשר עוד שאין כוונתו שאכילת המצה היא מצד עצמה דרך חירות, אלא שכיון שהיא עיקר הסעודה והסעודה היא ענין חירות נמצא שאכילת המצה כעיקר הסעודה היא אכילה דרך חירות, וכיון שכך גם ענין ה'זכר לגאולה' שיש במצה נהיה דרך חירות ממש ולא רק זכר לחירות שהרי את המצה שהיא זכר לחירות אוכל גם בדרך חירות] וכיון שהיבט בכזית ראשון שהוא עיקר הסעודה כבר קיים חיוב ההסיבה בסעודתו, ולכן אף שעיקר קיום מצות אכילת מצה הוא בכזית דאפיקומן מ"מ אין זה עיקר הסעודה ואין חיוב להסב בו יותר מבשאר אכילתו ושתייתו. וגם אם יסבור הרשב"ם כהרמ"א [ראה להלן] שלכתחילה צריך להסב כל הסעודה עדיין אינו חיוב לעיכובא כמו בכזית ראשון שהוא עיקר הסעודה, ולכן לא מצי הרשב"ם לפרש דברייתא דשמש העוסקת בעיכובא דהסיבה [מ"מסב אין לא מיסב לא"] מיירי באפיקומן שאין בו חיוב ההסיבה המעכב, ולכן לא גריס

בירור הלכות הסיבה

'באחרונה'. אך לכאורה זה קצת דוחק, שהרי הרשב"ם כתב שחייב ההסיבה הוא "כשאוכל מצה של מצוה", ומשמע שחייב ההסיבה הוא באכילה שבה מקיים את מצות אכילת מצה ולדעתו היינו אפיקומן. ואפשר שקרא לכזית ראשון "מצה של מצוה" כיון דסו"ס עליו מברך ברכת על אכילת מצה כמו שכתב בדף קיט:, ועוד דפשוט שאם נתכוין לצאת יד"ח המצוה באכילת כזית ראשון יצא.

אבל עדיין קשה קצת להוציא את דברי הרשב"ם מידי פשוטן ש'מצה של מצוה' הוא כזית אפיקומן, ולפי"ז לדעתו יהיה חיוב ההסיבה באפיקומן או בתרוייהו, וצ"ע"ג.

וההגמ"י שהביא שצריך להסב הן בכזית ראשון והן באפיקומן משום "דתרוייהו לשם מצוה אוכל" צ"ל בפשיטות דס"ל דאין דין ההסיבה בסעודה אלא בקיום מצות אכילת מצה, וס"ל כרש"י ורשב"ם שעיקר אכילת המצה הוא באפיקומן, אלא דגם כזית ראשון הוא מצורת קיום המצוה כמש"נ בדעת הרשב"ם שמברך עליו על אכילת מצה ואם נתכוין לצאת בו יד"ח יצא, ולכן תקנו חז"ל להסב בתרוייהו. ולפי"ז נראה שאם לא הסב בכזית ראשון א"צ לחזור ולאכול בהסיבה שהרי יוכל לתקן בכזית של אפיקומן שהוא עיקר המצוה, וצ"ע.

ויל"ע בדעת רש"י, שבדף קיט: ס"ל כהרשב"ם שהאפיקומן הוא עיקר אכילת המצה, ובסוגיין [קח.] לא גילה דעתו מהי מצה הצריכה הסיבה, ובשעה"צ סי' תעז סק"ד כתב שפשוט שלדעתם צריך להסב באפיקומן וההסיבה מעכבת, ובדעת הרשב"ם נתבאר שאפשר שאין דעתו כן אך צ"ע בדעת רש"י. ואם יסבור שצריך להסב אף באפיקומן נראה שאם לא הסב בכזית ראשון א"צ לחזור ולאכול בהסיבה כמש"נ בדעת ההגמ"י, וצ"ע.

והרמב"ם שסתם גם הוא שחייב ההסיבה הוא "בשעת אכילת כזית מצה", ובפ"ח ה"ט כתב שאין לטעום כלום אחר אכילת בשר הפסח או המצה "כדי שיהיה הפסק סעודתו וטעם בשר הפסח או המה בפיו שאכילתן היא המצוה", ונראה ברור מלשונו שדעתו כרש"י והרשב"ם שעיקר מצות אכילת מצה הוא באפיקומן, כמו אכילת קרבן פסח שהוא בסוף הסעודה [וכן צידד הערוה"ש סי' תעז ס"ב. ומה שצייד שם שכוונת הרמב"ם רק בזמן הבית אינו מתיישב בלשון הרמב"ם כלל]. ולפי"ז יתכן לבאר שמ"ש "בשעת אכילת כזית מצה" קאי על אפיקומן שהוא כזית מצה של מצוה. אך פשטות לשון הרמב"ם נראה קצת שכוונתו לכזית ראשון וכמ"ש הפר"ח.

בירור הלכות הסיבה

ואפשר לבאר בדעתו כדהצענו בדעת הרשב"ם וכמו שנראה בתוס', שחיוב ההסיבה אינו בשעת קיום המצוה אלא בשעת הסעודה [וכ"כ בדעתו באמת ליעקב פסחים דף לו: ודף קח.], והאריך בזה בדעתו אאמו"ר שליט"א ב'דרך ישרה', ודייק כן בלשונו בפ"ז ה"ז "לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות" והיינו שעיקר החיוב הוא 'כשסועד', אלא שעיקר הסעודה הוא כזית ראשון ולכן סגי שמיסב בו וא"צ להסב באפיקומן אף שהוא עיקר המצוה כיון שאינו עיקר הסעודה.

ופשוט שלהרשב"ם [לפי מה שהצענו בדעתו] והרמב"ם אף בזמן הבית א"צ להסב באפיקומן, דגם בזה"ז הוא העיקר ואעפ"כ א"צ להסב בו, ולהיפך מדברי הגר"א בדעת הרא"ש.

ולהרא"ש הסובר שהמצה שהיא עיקר המצוה חייב להסב בה צ"ל שאין חיוב ההסיבה בשעת הסעודה אלא בשעת קיום המצוה, ולכן בזמן הבית שהאפיקומן הוא עיקר המצוה צריך להסב בו וכן בזה"ז כיון שבזמן הבית היה עיקר המצוה כמ"ש הגר"א. וכן משמע בלשון הגר"א שלהרא"ש צריך להסב באפיקומן "כיון שבזמן הבית היה עיקר אכילתה", ומשמע עיקר אכילת המצה ולא עיקר הסעודה. ושמא כוונתו דכיון שהוא עיקר אכילת המצה וגם נאכל כצורה שציוותה תורה עם הפסח והמרור לכן חשיב עיקר הסעודה, ויל"ע.

והתוס' שכתבו גם הם שצריך להסב גם באפיקומן, ולקמן [ק"ט]: לא הכריעו אם עיקר אכילת המצה הוא בכזית ראשון או באפיקומן, ונתבאר שמדבריהם כאן ד"ה מאי דהוה הוה נראה שחיוב ההסיבה הוא בסעודה שלכן כתבו שמצה צריכה הסיבה אף אם בשני כוסות אחרונים א"צ דמאי דהוה הוה ד"שאני מצה שהיא עיקר סעודה יותר מיין", ולפי"ז אפשר שסברו שאף אם אין האפיקומן עיקר אכילת מצה אעפ"כ הוא מעיקר הסעודה. ואולי אין כוונתם שהמצה היא עיקר הסעודה דווקא, אלא דקרו סעודה לכל סדר ליל פסח, וכוונתם שהמצה היא עיקר של לילה יותר מארבע כוסות.

למעשה פסק השו"ע [סי' תעז ס"א] כתוס' והרא"ש שצריך להסב אף באפיקומן.

אם לא הסב באפיקומן, כתב המ"ב בסי' תעב סקכ"ב בשם החי"א שלא יחזור ויאכל כיון שאסור לאכול אפיקומן פעמיים, ובסי' תעז סק"ד כתב שרק אם קשה לו א"צ לחזור ולאכול ומשמע שלכתחילה יחזור ויאכל. ומתמצים העולם שבסי' תעב כתב

בירור הלכות הסיבה

זאת ע"ד הרמ"א שהביא י"א שבדיעבד יש לסמוך על הראב"ה שאין צריך להסב בזה"ו [ואף שלמעשה פסק שיחזור ויאכל בהסיבה מלבד בשני כוסות אחרונים דהוי מוסיף על הכוסות, מ"מ אפשר דבמקום איסור אכילה אחר אפיקומן חשש לדעת הראב"ה] ולכן כתב שלהרמ"א שבדיעבד סמכין על הראב"ה א"כ אין לאכול אפיקומן פעמיים, וכמ"ש במפורש שם בשעה"צ סקל"ג, אך בסי' תעז כתב זאת על דברי השו"ע ולדידיה לא סמכין על הראב"ה אף בדיעבד ולכן לכתחילה יחזור ויאכל אפיקומן אלא שאם קשה לו אפשר לסמוך על הרמב"ם שא"צ להסב באפיקומן וכהפ"ח [וכמ"ש שם בשעה"צ סק"ג].

מרור וכורך

איתא בגמ' מרור אין צריך הסיבה. וכתב הב"י [סי' תעה] שאם רצה להסב רשאי, וכ"כ המג"א סק"ו, וכן פסק המ"ב סק"ד. ואף שהמרור הוא זכר לעבדות וההסיבה היא דרך חירות, הוכיח הפר"ח [ס"א] שאין זו סתירה, שהרי המצה עצמה היא לחם עוני ובד בבד היא גם זכר לחירות על שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה וגאלם וכמ"ש תוס' ד"ה מאי דהוה הוה, ומוכח שאין סתירה בדבר. ובאמת לפי"ז הן המצה והן המרור הם דרך עבדות, אלא שהמצה היא גם זכר לחירות וכיון שכך חייבו חכמים לאוכלה דרך חירות, וכן כיון שהיא עיקר הסעודה כמ"ש תוס' ד"ה מאי דהוה הוה [והיינו דכיון שהיא עיקר הסעודה וכמש"נ סעודה היא ענין חירות לכן חייבו לאכול את המצה בהסיבה דרך חירות], משא"כ מרור שהוא רק דרך עבדות ואין בו זכר לחירות כלל לכן לא חייבו חכמים להסב בו דרך חירות, אך אם רצה להסב רשאי.

ולפי"ז פשוט דבכורך רשאי להסב שהרי המרור שבו אינו סיבה לאסור הסיבה. והטור [סי' תעה] הביא שאחיו רבינו יחיאל נסתפק אם צריך להסב בכורך, והביא שהמנהיג [הלכות פסח סי' פג] כתב שצריך הסיבה, ומוכח דס"ל שאף במרור אם רצה להסב רשאי. וכן הכריע הב"י להסב בכורך שהרי מרור אינו סותר להסיבה והכריכה היא זכר לאכילת הלל והלל היה מקיים באכילת המצה שבכריכה את מצות אכילת מצה וודאי שהיה מיסב. וצ"ל שאין זה חיוב גמור כמו בכזית מצה, שהרי אינו אלא זכר לאכילת הלל, ולכן כתב הפר"ח שאם אכל הכריכה בלא הסיבה יצא.

אך בשבלי הלקט [סי' ריח] כתב שאין מסבין בכורך כיון שיש בו מרור ועוד שכבר הסב במצה, וכוונתו שהמרור הוא סיבה שלא להסב וחובת ההסיבה כבר קיים. וא"כ

בירור הלכות הסיבה

להשבה"ל אף אם רצה להסב במרור אינו רשאי. והמהרי"ל [מנהגים סדר ההגדה אות לו] הביא ב' דעות בזה, שיש מסבין בכורך שאף במרור אם רצה להסב רשאי וכהב"י, ויש שאין מסבין כמו במרור "וסמכו אראבי"ה בכה"ג", וכוונתו כהשבה"ל שאין להסב במרור וכיון שחששו לזה הקלו כראבי"ה שבימינו א"צ להסב כלל.

ארבע כוסות

איתא בגמ' יין צריך הסיבה, ונאמרו תרי לישני בשם רב נחמן, לחד לישנא מיסב בשני כוסות ראשונים ולאידך לישנא בשני כוסות אחרונים. ופירשה הגמרא דללישנא הראשונה מיסב בכוסות ראשונים שאז אומר את ההגדה והגאולה על כוס שני, אך בשני כוסות אחרונים שהם על ברהמ"ז והלל "מאי דהוה הוה", וללישנא השניה בשני כוסות ראשונים א"א להסב שהם קודם הגאולה שהרי על הכוס השניה אומר עבדים היינו, ורק בשני כוסות אחרונים אפשר להסב שבזמן שתייתם כבר הגאולה. ומסקנת הגמ' דמספק אידי ואידי בעו הסיבה.

ולפמש"נ בדעת הרשב"ם והרמב"ם שחייב ההסיבה הוא בשעת הסעודה דווקא צ"ל דגם הכוסות הם מעיקר הסעודה כמו המצה. ואף שהטעם שלחד לישנא א"צ להסב בכוסות אחרונים משום דמאי דהוה הוה, ופירשו התוס' שכבר אמרו גאולה לפני הסעודה ומשמע שחייב ההסיבה הוא בשעת אמירת ההגדה ולא בשעת הסעודה, ועוד דאם החיוב הוא בשעת הסעודה א"כ מהיכ"ת לומר שדווקא שני כוסות ראשונים הם מעיקר הסעודה יותר משני כוסות אחרונים, אפשר שלזה כיוונו התוס' כשהוסיפו אח"כ "ועוד ביין היסב כבר בשני כוסות ראשונים", שכבר שתה שני כוסות בסעודתו ודי בזה להחשיב הכוסות כעיקר הסעודה ושאר הכוסות הם כתוספת בלבד. ומה שכתבו שכבר אמרו גאולה לפני הסעודה היינו לפני 'שולחן עורך' שהוא הסעודה כפשוטה.

התוס' [ד"ה כולהו] נסתפקו אם שכח להסב בכוסות אם יחזור וישתה או"ד לא כיון דהוי מוסיף על הכוסות, והרא"ש כתב שבשני כוסות ראשונים ודאי יחזור וישתה ובכוסות אחרונים צידד שכיון ששתאם בלא הסיבה הוברר שלא היו ממנין הכוסות ולא הוי מוסיף. והשו"ע [סי' תעב ס"ז] סתם דכל הצריכין הסיבה אם לא הסב יחזור ויאכל או ישתה. והרמ"א פסק דבדיעבד בשני כוסות אחרונים לא יחזור וישתה, ופירש המ"ב [סק"כ] דכיון דלראבי"ה בימינו א"צ להסב והרמ"א שם הביא י"א שבדיעבד יש לסמוך עליו א"כ יש לחוש לפי שיטתו שאם יחזור וישתה הוי מוסיף

בירור הלכות הסיבה

על הכוסות. ולפי"ז בזמן הגמ' אף להרמ"א צריך לחזור ולשתות אף בשני כוסות אחרונים אם שתאם בלא הסיבה.

קרבן פסח

הרמב"ם לא הזכיר שצריך להסב באכילת בשר הפסח, ומשמע קצת שלדעתו א"צ להסב בו, ובטעם הדבר כתב בס' אמת ליעקב עפ"י מה שנתבאר בדעתו שחיוב ההסיבה הוא בשעת הסעודה והפסח אינו מעיקר הסעודה. אך אפשר דלא הזכיר הרמב"ם הסיבה בק"פ כיון שלא נזכר בגמרא וצ"ע.

והב"ח [סי' תעה סק"ז ד"ה כתב אחי] והמהר"ל [גבורות ה' פרק סג] נקטו בפשיטות דפסח צריך הסיבה, וכתב הב"ח הטעם כיון שהפסח הוא זכר לחירות. וכן משמע קצת בשבלי הלקט סי' ריח ד"ה זכר למקדש כהלל שכתב שמסבין באפיקומן כיון שהוא במקום הפסח והפסח הוא לשם חירות, ומשמע שגם בפסח עצמו מסבין. וצ"ע לשיטתם אם ההסיבה מעכבת.

שאר הסעודה

כתב הרמב"ם [פ"ז ה"ח] "ושאר אכילתו ושתייתו אם היסב הרי זה משובח ואם לאו אינו צריך". והרמ"א [סי' תעב ס"ז] כתב "ולכתחילה יסב כל הסעודה", ומשמע שאינו רק מצוה מן המובחר אלא כחיוב גמור לכתחילה. וכתב בביאור הגר"א שמקורו ממשמעות לשון המשנה דריש פירקין [צט:]: "לא יאכל עד שיסב", ומשמע כל האכילה, וכן מהברייתא בסוף העמוד לגבי שמש שאם אכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא, ומשמע דשאר כל אדם לא סגי ליה להסב בכזית מצה אלא צריך להסב גם בשאר הסעודה.

אך ביאור דעת הרמב"ם הוא כמש"נ בשיטתו שחיוב ההסיבה הוא בשעת הסעודה אלא שהמצה והכוסות הם עיקר הסעודה, וכיון שמסב באכילת המצה ובשתיית הכוסות וכבר מקיים בזה את חובת ההסיבה בסעודה שוב אינו חייב להסב בשאר הסעודה. ולכך גם בלשון המשנה "לא יאכל עד שיסב" הכוונה על עיקר הסעודה דהיינו המצה והכוסות, שכלפי חיוב הסיבה הם נקראים במשנה סתם 'אכילה' שהרי צריך להסב בהם מצד היותם עיקר אכילת הלילה שהם עיקר הסעודה.

אך הרמ"א סתמא דדעתו כהשו"ע שפסק כהרא"ש שמסבין אף באפיקומן, וא"כ אפשר דלדעתו חיוב ההסיבה בשעת אכילת המצה ושתיית הכוסות הוא מצד עצם היותם דרך חירות ולא מצד שהם עיקר ה'אכילה' והסעודה, ולפי"ז כדתנן סתמא

בירור הלכות הסיבה

"לא יאכל" אין הכוונה למצה ולכוסות אלא לסתם האכילה וא"כ מדוקדק במשנה שחייב להסב בכל אכילת הלילה כמ"ש הגר"א.

ואת הראיה מברייתא דהשמש שאכל כזית מצה כבר דחה הט"ז [סי' תעב סק"ו] שלא באה הברייתא ללמד שלכל אדם לא סגי בהסיבה באכילת כזית מצה אלא ללמד שגם שמש חייב בהסיבה וגם יכול לקיים זאת כיון שהחיוב העיקרי [אף לכל אדם] הוא רק בכזית מצה. וא"כ לק"מ על הרמב"ם.

ובירושלמי [ה"א] איתא אמר רב לוי ולפי שדרך עבדים להיות אוכלין מעומד וכאן להיות אוכלין מסובין להודיע שיצאו מעבדות לחירות, ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אותו כזית שאדם יוצא בו בפסח צריך לאוכלו מיסב. ופירש בקרבן העדה שלרב לוי צריך להסב כל הסעודה ונחלק עליו ריב"ל שצריך להסב רק בכזית שאדם יוצא בו בפסח. אמנם הגר"א בביאורו לא הביא את הירושלמי וצ"ל שלא פירש כן בדעת רב לוי, ובאמת לשון הירושלמי אינה מכרחת כן דאפשר שלא בא רב לוי אלא לפרש הטעם שצריך להסב, וגם הפני משה לא הזכיר מזה כלום.

עלה בידינו

כזית ראשון של מצה צריך הסיבה. אם לא הסב, להרא"ש וכפה"נ אף להרשב"ם והרמב"ם יחזור ויאכל בהסיבה וכן פסק השו"ע, וכפה"נ להגמ"י א"צ לחזור ולאכול אלא יתקון בכזית של אפיקומן וצ"ע, וצ"ע בדעת רש"י.

כזית של אפיקומן, להתוס' והרא"ש והגמ"י והשבלי הלקט צריך הסיבה ואם לא הסב להרא"ש יחזור ויאכל בהסיבה וצ"ע בדעת השב"ל, ולהרשב"ם והרמב"ם אפשר שאין צריך הסיבה וצ"ע, וצ"ע בדעת רש"י. והשו"ע פסק שצריך הסיבה, ואם לא היסב נראה במשנה ברורה שלהשו"ע יחזור ויאכל בהסיבה ולהרמ"א לא יחזור ויאכל.

מרור אין צריך הסיבה. אם רצה להסב בו, להמנהיג והב"י ומנהג אחד במהרי"ל רשאי להסב, ולהשבלי הלקט ומנהג אחר במהרי"ל אינו רשאי להסב.

כורך, להמנהיג והב"י וחדא שיטתא במהרי"ל צריך הסיבה וכן פסק בשו"ע ואם שכח להסב א"צ לחזור ולאכול, ולהשב"ל וחדא שיטתא במהרי"ל לא יסב.

ארבע כוסות, לחדא לישנא דרב נחמן מיסב בשני כוסות ראשונים ולאידך לישנא דר"נ מיסב בשני כוסות אחרונים, ומספק מיסב בשניהם. אם שכח להסב, להרא"ש

בירור הלכות הסיבה

בשני כוסות ראשונים יחזור וישתה בהסיבה ובשני כוסות אחרונים צידד ג"כ שיחזור וישתה וכן פסק השו"ע, ולהרמ"א בשני כוסות אחרונים בזמן הגמ' שאף לראבי"ה צריך להסב יחזור וישתה בהסיבה ובזה"ז לא יחזור וישתה.

בשר הפסח, אפשר דלהרמב"ם אין צריך הסיבה וצ"ע, ולהב"ח והמהר"ל צריך הסיבה וכן משמע בשבלי הלקט וצ"ע אם ההסיבה מעכבת.

שאר הסעודה, להרמב"ם מצוה מן המובחר להסב ולהרמ"א דין לכתחילה, ולהקרבן העדה נחלקו בזה אמוראי הירושלמי שלרב לוי צריך להסב כל הסעודה ולריב"ל אין צריך.

אופן ההסיבה

סידור השולחן בכלים נאים

כתבו הטור והשו"ע [סי' תעב ס"ב] ויסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כחו ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות. ובביאור הגר"א סק"ג כתב וז"ל "יסדר. שזהו בכלל דרך חירות כמ"ש עבדא דמפיק כו". ומשמע מלשונו שהכלים הנאים מישך שייכי למצות הסיבה שאף הם דרך חירות.

וכוונתו בציונו לדברי הגמ' [קטז.]. א"ל רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה א"ל בעי לאודויי ולשבוחי. ולפז"ר תמוה מה שייכות הגמ' שם לענין כלים נאים כדרך חירות, ואין נראה בלשונו מה שפירשו מפרשיו [דמשק אליעזר וברכת אליהו] שבגמ' מבואר שצריך להראות דרך חירות, ועוד דא"כ הו"ל לאתויי משנה ערוכה [שם ע"ב] בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע וכו' ומה מצא בדברי ר"נ ודרו עבדיה. ואפשר שכוונתו לדברי רב נחמן "ויהיב ליה כספא ודהבא", שחלק מחירותו של העבד המשתחרר היא מה שאדונו נותן לו כסף וזהב [וכך היה גם ביציאת מצרים שיצאו ברכוש גדול ושאלה אשה משכנתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות כדכתיב שמות ג כב], וז"ש הגר"א דזהו המקור 'שזהו בכלל דרך חירות' כי מההיא דרב נחמן ודרו עבדיה מוכח שאף סידור השולחן בכלים נאים אינו מנהג טוב בעלמא אלא אף זה בכלל דרך חירות כעין חיוב ההסיבה כההוא עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא.

שולחן

שנינו במשנה בריש פרקין [צט:]: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ופירשו רש"י ורשב"ם עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השולחן זכר לחירות. ובסברא נראה שההסיבה על יד השולחן היא חלק מצורת ההסיבה, וביחוד לפמש"נ בדין הסיבה בכזית מצה ובאפיקומן שלדעת הרשב"ם והרמב"ם חיוב ההסיבה הוא בסעודה דווקא א"כ ראוי שצורת ההסיבה תהיה כדרך הסעודה שהיא על השולחן. אך לפי מה שיבואר בדין הסיבה על המיטה שעיקר החיוב שחייבו חז"ל הוא ישיבה עם סמיכת שמאל גרידא נראה דאף הסיבה על השולחן אינה מעכבת, וכ"כ בס' שבות יצחק בשם הגריש"א.

מושב ההסיבה

מבואר ברש"י ורשב"ם הנ"ל שצורת ההסיבה בפסח היא על המיטה. ומדברי רש"י במשנה בברכות [מב.] נראה שעיקר ההסיבה שהיתה נהוגה בימיהם כל השנה היתה על מיטה דווקא, דתנן היו יושבים כל אחד מברך לעצמו הסבו אחד מברך לכולם, ופירש רש"י "היו יושבים – בלא הסבת מטות שמוטים על צדיהן שמאלית על המטה ואוכלין ושותין בהסבה", וכן בכתובות [קיא: ד"ה שאין בה סמיכה] "כמו במטות וקתדראות יש סמיכה, בספסלין וכסאות אין סמיכה", וסמיכה היינו הסיבה כמו שיבואר בדין צורת ההסיבה, ומשמע שהיו מושביהם ללא משען מאחור אלא שכשישבו על המטות היה דרכם להסב הסיבת שמאל על כרים וכסתות משא"כ כשישבו על ספסלים וכסאות.

וכתבו התוס' דקמ"ל מתני' "ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב" שאפילו עני שאין לו על מה להסב אפ"ה חייב בהסיבה, ובתוס' שבמרדכי איתא שאפילו עני שאין לו כרים וכסתות להסב עליהם חייב להסב על הספסל, הרי שאף שעיקר צורת ההסיבה היא על המיטה מ"מ אין היא מעכבת. ובדף קח. אמר אביי כי הוינן בי מר הוה זגינן אבירכי דהדדי, ומוכח שאפשר לסמוך אף על חבירו וכן פסק המהרי"ל [הובא במג"א סי' תעב סק"ג], ובהכרח שאף לדעת רש"י והרשב"ם אין המיטה מעכבת וכמו שאפשר להסב על ברכי חבירו אפשר להסב אף על הספסל, אלא שההסיבה על ברכי חבירו וכן על הספסל היא בשעת הדחק [וכ"כ בשעה"צ סק"ט] וכמש"נ עיקר צורת ההסיבה בזמנם היתה על המיטה ולכן פירשו כך את המשנה אף שבמשנה מבואר אף דין עני. ופשוט דאף לדעת התוס' מעיקר הדין

בירור הלכות הסיבה

היה צריך [לכה"פ בזמנם] להסב על המיטה וכל היכי דהוי דרך חירות טפי מקיים בזה יותר את חיוב ההסיבה דרך חירות.

וממה שצריך להסב הסיבת שמאל אף על הספסל שאין דרך להסב בו כלל, וביותר ממ"ש הפמ"ג [א"א סק"ג] שאף עני שאין לו ספסל ויושב על הקרקע צריך להסב הסיבת שמאל אף שבזמנם לא היה דרך להסב הסיבת שמאל אלא על המיטות כמש"נ למעלה, מוכח מכל זה שעיקר התיקון שתקנו חז"ל להסב אינו צורת הישיבה אלא שישב כדרכו ויסמוך לצד שמאל ותו לא, ולכן אף על ספסל ואף על הקרקע צריך לסמוך סמיכת שמאל, ולכן אפשר שבימינו שאין דרכנו לישב על המיטה אף לכתחילה אינו צריך וסגי במה שיושב על כסא כדרכו ובלבד שיסמוך את גופו לצד שמאל. ובזה א"ש מה שבפוסקים לא נזכר ענין המיטה כלל ואף לא כלכתחילה, ולשון הטור והשו"ע [ס"ב] "ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות" [אמנם הפמ"ג א"א סק"ה פירש את דברי הפוסקים שאבל אינו מיסב דהיינו על מטה כבודה וכלולה אבל הסיבת שמאל צריך להסב ומוכח ששאר כל אדם צריך להסב לכתחילה על המיטה, ושם דרגות יש במיטות וכוונתו למיטה כבודה וכלולה דווקא, ושם בזמנו היו אנשים שהיה דרכם לישב על המיטות וקמ"ל שאבל אפילו דרכו בכך לא יסב על המיטה וצ"ע].

צורת ההסיבה

כתב רש"י בשבת דף מג. ד"ה למיזגא – להשען שכל הסבתן כך היתה יושב קצת ונשען קצת על שמאלו. ונראה מדבריו שההסיבה אינה כעין שכיבה אלא ישיבה רגילה אלא שנשען קצת על צדו. וכ"כ המהר"ל בגבורות ה' [פרק מח] שהסיבה היא לשון ישיבה אלא שכיון ששנינו [כתובות קיא.:-] כל ישיבה שאין בה סמיכה עמידה טובה הימנה לכן צריך לסמוך, ומשמעות לשונו שגם בלא סמיכה נקראת הישיבה הסיבה, אך בלשון חז"ל מוכח לא כך כמתני' דברכות שהובאה למעלה [מב.]. "היו יושבין כל אחד מברך לעצמו הסבו אחד מברך לכולם", וא"כ בלשון חז"ל נקראת הסיבה רק ישיבה עם סמיכה. והענין כמש"נ למעלה שבימיהם לא היו בכסאות משען ומשענה מאחור כלל, כמוכח ברש"י בכתובות [שם ע"ב] שכתב שבספסלין וכסאות אין סמיכה אלא רק במטות וקתדראות, וביושבם על המיטות היה דרכם לסמוך על כרים וכסתות על צד שמאל.

ובמרדכי [הסדר בקצרה] הביא בשם הראב"ן ש"בימיהם היו נוהגין לישב על המטות ולשכב ולהסב בהסבת שמאל" [אמנם בראב"ן לפנינו ליתא תיבת 'לשכב'], ובפסקי

בירור הלכות הסיבה

ריא"ז ברכות פ"ו ה"ה אות א כתב "שדרכן לישב על המטות ושוכבין מטין על צדיהן", ומשמע מדבריהם שהיה דרכם להטות הטיה שהיא בין ישיבה לשכיבה, [ואולי דלא כרש"י בשבת וצ"ע].

ומכל הלין ברור שחיוב ההסיבה הוא להשען בכל גופו לצד שמאל, ואם הסב רק את ראשו לא יצא כלל.

והרשב"ם [דף קח.] כתב שהסיבת ימין לא שמה הסיבה "שהרי בימינו הוא צריך לאכול", ומשמע שצריך לסמוך אף את כתפו עד שאינו יכול להשתמש בידו, ואפשר שאף סברא היא שאם משעין את בית שחיו על הכרים והכסתות וידו מעליהן אין גופו מיסב אלא רק בטנו ואינו יוצא יד"ח, וכן מביאים בשם הגריש"א.

והמ"ב סק"ז כתב שצריך שיהיה ראשו מוטה לצד שמאל ונשען על הכרים והכסתות, ולפמש"נ צ"ל שכוונתו אפילו ראשו וס"ל שסמיכה גמורה היא כשסומך אף את ראשו. וכפה"נ אין סמיכת ראשו מעכבת.

הסיבת שמאל

איתא בגמ' [קח.] פרקדן לא שמה הסיבה הסיבת ימין לא שמה הסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה.

פרקדן, פירשו רש"י והרשב"ם ותוס' שפניו כלפי מעלה, ורבינו חננאל הביא פירוש נוסף שפניו כלפי מטה והתוס' דחו פירוש זה. והרמב"ם [פ"ז מחו"מ ה"ח] והטור והשו"ע [סי' תעב ס"ג] פסקו כשני הפירושים וכתבו שלא יסב לא על פניו ולא על גבו. ורש"י פירש שהטעם דשמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה קאי אפרקדן.

הסיבת ימין פירש רשב"ם דלא שמה הסיבה כיון שבימינו הוא צריך לאכול, ופירש שהטעם דשמא יקדים קנה לושט קאי על הסיבת ימין ודלא כרש"י דקאי על פרקדן.

ולהטעם הראשון דהסיבת ימין אינה הסיבה כיון שבימינו הוא צריך לאכול פשוט דאטר שאוכל בשמאלו מסב על ימינו, וכן לדינא לדעת רש"י. ולפירוש הרשב"ם דהטעם דשמא יקדים קנה לושט קאי על הסיבת ימין בזה אין חילוק בין אטר לכל אדם, וא"כ להרשב"ם דין אטר תלוי ועומד בין שני הטעמים בגמ'. וכתב בתרוה"ד [ח"א סי' קלו] דאף אטר יסב הסיבת שמאל משום דחמירא סכנתא מאיסורא, וכן פסק הרמ"א [ס"ג].

בירור הלכות הסיבה

אם הסב פרקדן לא יצא ידי חובתו. הסב הסיבת ימין, הפר"ח כתב שלא יצא יד"ח כיון שתקנו חז"ל להסב הסיבת שמאל, ודקדק בלשון הגמ' "לא שמה הסיבה" שאין זו הסיבה כלל, והפמ"ג [משב"ז סק"ב] כתב שבדיעבד יצא.

עלה בידינו

יסדר שולחנו יפה בכלים נאים משום דרך חירות.

צריך להסב ע"י השולחן, ואינו מעכב בדיעבד. עיקר חיוב ההסיבה בזמן חז"ל על המיטה, ועני שאין לו אלא ספסל יסב עליו, ואם אין לו ספסל יסב על הקרקע, ובזמננו אף לכתחילה יכול להסב על המושב שרגיל לישב עליו, וצ"ע.

צריך להסב הסיבת שמאל, ואטר יד לרש"י יסב הסיבת ימין ולהרשב"ם הדבר תלוי בטעמי הגמ' וכיון שחמירא סכנתא מאיסורא כתב התרוה"ד שיסב הסיבת שמאל. יסמוך את גופו כולו על צד שמאל [ולרש"י אטר על צד ימין] עד כתפיו ועד בכלל, וכפה"נ מעכב בדיעבד, וכתב המ"ב שיסמוך גם ראשו וכפה"נ אינו מעכב.

היסב פרקדן דהיינו ראשו למעלה או למטה לא יצא ידי חובתו. הסב הסיבת ימין להפר"ח לא יצא ולהפמ"ג יצא בדיעבד.